

Trei poduri peste lume

CONSEMĂRI ÎNTRE ANII 1982 ȘI 2003

PRINCIPELE RADU AL ROMÂNIEI

CUPRINS

Nota autorului	7
Prefață de Michel Camus	11
Cap și pajură	13
Suflet și mască	19
Masca înfrigurată	23
Israel	30
Să îmbrăcăm pe cei goi	39
Măști sub acoperiș	41
Kafka în Macedonia	52
Misterele... Londrei!	57
Trei măști mișcate	71
Oxford, Stratford, Londra	80
Geografia misterului	90
Ionesco	100
Teatrul parizian în 1994	102
Călătorie în jurul condiției de actor	107
Între Pavarotti și McDonald's	116
Tavernier, un regizor între tată și mag	122

Masca mută	126
<i>Inventatorul iubirii</i>	130
Yehudi Menuhin	137
Nato, 1997	141
New York, 1997	146
Teatrul Molière	154
Privire peste ape	160
Castelul Corroy	168
Cutuma	173
Barcelona	177
Monique și ideea europeană	180
Epilog la Luxemburg	194
Crăciun la București, 1997	197
Referat amical la o teza de doctorat	207
<i>Sărmanul Dionis și Scrisorile</i>	210
Lección bacoviană de umilință	216
Vona	219
New York, 1998	222
Memoria	227
Complexul de a... înșela	231
Hammamet	233
Pântecelul Parisului de astăzi	241
Ultima vară a anilor 1000	245
Dineul Mileniului	260
Cehov... à la russe	264
Prima iarnă a anilor 2000	272

București, 2000	276
Europa, 2000	278
America, 2000	288
O mie și una de nopți de astăzi	297
O mie și una de zile.	303
Europa și America, în 2001	314
<i>România, țara mea</i>	327
<i>Optzeci.</i>	333
Colegiul Național de Apărare	338
<i>Eminescu, Enescu și Regina Elisabeta</i>	361
<i>Spiritualitatea Românească în Europa secolului XX</i>	364
Otopeni, 13 februarie 2003	374
<i>Europa din noi</i>	375
<i>Minoritatea rroma în România și în sud-estul Europei.</i>	381
Reprezentantul special	396
Mâine	404
România. O viziune pe 30 de ani	409
Postfață	423
Arborele genealogic al Casei Regale a României	427

CAP ȘI PAJURĂ

7 iunie 1996 a fost prima mea zi de naștere petrecută la Versoix³, în mijlocul celor ce urmau să devină familia mea și în a căror Familie urma să intru, câteva săptămâni mai târziu⁴. Regele și Regina au așezat pe masa de prânz, alături de farfuria mea, o ramă de argint care avea, în loc de fotografie, un carton albastru cu semnăturile lor și, deasupra, cuvintele „La mulți ani!“.

Eram un actor român la curtea regelui exilat care făcuse acte de eroism la 23 august 1944. Eu învățasem, la Școala generală nr. 21 din Iași, ca pionier, că la aceeași dată „boierii, cruzi vânzători de neam, jefuiau țara, mână în mână cu dinastia de Hohenzollern“. Nu știam atunci, în anii '60, că, peste trei decenii, urma să port și eu, pentru un timp, numele de Hohenzollern.

Mai aveam o singură amintire din copilărie despre Regele Mihai, care plecase din România cu doisprezece ani înainte de a mă naște: o scurtă poveste a bunicii mele, Clemansa, care mi-a spus, când aveam vreo șase-șapte ani, că în anul 1927, în ziua proclamării ca rege a copilului Mihai, ea a alergat prin București în spatele trăsुरii regale până i s-au rupt pantofii. Nu am fost curios, atunci, să o întreb de ce anume a mers ore în șir în spatele trăsुरii regale. Astăzi sunt tare curios să știu,

³ Localitate în Elveția, pe malul lacului Léman, în apropiere de Geneva, locul unde Regele Mihai și-a trăit exilul, după 1956.

⁴ Căsătoria civilă a Princesesei Moștenitoare și a Principelui Radu a avut loc la primăria din Versoix, la 24 iulie 1996. Căsătoria religioasă a Altețelor Lor Regale a fost oficiată, la 21 septembrie 1996, în Catedrala ortodoxă din Lausanne.

dar nu mai am nicio șansă, fiindcă „Mama Clemansa“ a murit în anul 1976. Fusese născută în 1902, câțiva ani mai târziu decât Regina Elena, bunica și modelul viitoarei mele soții, Alțeța Sa Regală Princesesa Margareta a României.

Ziua de naștere a pretendentului la mâna Princesei Moștenitoare nu a avut în ea nimic special. Am luat prânzul, uitându-ne cu încredere unii la alții și vorbind despre copacii în floare și păsărelele din grădină. După-amiază am clasat, timp de două ore, fotografiile din arhiva de la secretariat, iar apoi Regele mi-a arătat, timp de patru ore, Jeep-urile sale și diverse piese de schimb.

Peste trei zile, pe 10 iunie 1996 (ziua căsătoriei Majestaților Lor, la Atena, cu patruzeci și opt de ani în urmă), a avut loc logodna noastră și a apărut oficial anunțul căsătoriei, în România. Poate că, acum, după șaptesprezece ani de la eveniment, este momentul potrivit să-mi exprim gratitudinea față de opinia publică și mass-media românească, care au primit vestea cu atâta generozitate și simpatie, încât ne-au dat puterea să facem față primilor pași, nu ușori, care au urmat.

De fapt, Princesesa și cu mine considerăm ziua de 10 iunie 1996 drept începutul vieții noastre publice în țara noastră. În acea zi a început, de fapt, acțiunea noastră împreună, în prima linie a vieții publice românești. Așadar, 10 iunie 1996 va rămâne ziua logodnei noastre, dar și ziua logodnei noastre cu țara.

Căsătoria a avut loc tot departe de țară, ca și cea a Majestaților Lor. Ea a fost celebrată de un preot român și de unul grec, în prezența Înalț Preasfinției Sale Damaskinos, mitropolitul ortodox al Elveției, la biserica ortodoxă din Lausanne, locul unde Princesesa Margareta a fost botezată. Am avut alături pe părinții mei, René și Gabriela Duda, pe fratele și cumnata mea, Dan și Mirela, precum și o parte din noii mei „veri“: Regina Sofia a Spaniei, Marele Duce Henri și Marea Ducesă Maria Tereza ai Luxemburgului, Împărăteasa Farah Pahlavi, Regele Constantin și Regina Ana-Maria ai elenilor, Ducele și Ducesa de Aosta, Infanta Elena și Ducele de Lugo, Principele Moștenitor Alexandru al II-lea și Princesesa Moștenitoare Ecaterina ai Serbiei și Iugoslaviei, Arhiducele Dominic al Austriei cu soția și mulți alți veri

și prieteni din România, Elveția, din restul Europei și din America. Ne-au cunoscut Regele Mihai și Regele Constantin.

Schimbările care au urmat în viața mea au fost profunde. Adaptarea a fost lină, naturală, plină de simplitate și de miez, căci toți cei care au avut norocul să se lumineze în preajma Regelui Mihai au înțeles, dintr-un început, că adevărurile vieții sunt simple și că marile dureri sunt mute. Am descoperit că este mai ușor să fii tu însuși în fața Reginei Elisabeta a II-a, decât într-o circumstanță politică mediocră.

În anul 1996 eram un actor prezent în Europa, cu perspective de a juca în America și, deși deveneam membru al Familiei Regale a României, nu aveam nicio intenție să părăsesc arta pe care o slujeam începând cu ziua de 14 ianuarie 1974 precis. Primele capitole din carte sunt o incursiune pe orizontală (călătorii având drept scop exercitarea unei profesii condamnate la spațiul și timpul pe care le reflectă) și o incursiune pe verticală, în procesul intim al creației artistice (îndeletnicire care se opune unor metode fixe), experiență individuală obținută prin cele mai felurite căi. Toate acestea stau, în paginile mele, sub semnul sufletului și al măștii, pe care le consider cei doi poli ai teatrului. Frumusețea începe atunci când descoperi că cei doi poli se întâlnesc, se interferează și îți arată că încercarea de a pune în ordine coerent-literară un astfel de fenomen nu este decât un gest de comoditate mentală.

Experiența de zi cu zi a unei arte cronofage e inutil de analizat, pentru că ea seamănă cu ziarele, care sunt reflecția, pentru o zi, a prezentului. Iar Borges spunea despre prezent că este singurul timp imposibil de analizat, pentru că el face parte din misterul universului. Prima parte a cărții este, prin urmare, felul măștii mele de a se fi privit în oglindă, atunci când nu făcea grimase.

Când am devenit Principe de Hohenzollern-Veringen, la 1 ianuarie 1999, lucrul la carte a încetat. Eram prea uimit (și prea ocupat) de prezent, ca să-mi iau timpul de reflecție necesar scrisului. Îmi spuneam că o voi face, cândva, în vacanță, vara, toamna... Numai că vacanțele întârzieau să vină, iar atunci când veneau, nu mai erau vacanțe propriu-zise, fiindcă ceva în raportul meu cu lumea și cu oamenii se schimbase.

Și raportul cu istoria țării mele și cu țara însăși se schimbase. Raportul cu conștiința, cu memoria, cu oglinda, cu cărțile, cu societatea, cu totul se schimbase. Raportul cu mine însumi se schimbase.

Ceea ce începusem să scriu sub semnul sau în jurul profesiei de actor nu mai avea același sens, iar despre noua identitate nu voiam să scriu, din neștiință sau din decență. Cum să descrii ceva ce se întâmplă în chiar acel moment? Și, după ce momentul trece, cum să scrii despre ceva ce nu trebuie relatat?

Numai că scrierea volumului trebuia să continue. Și, după un timp, a continuat. Poziția mea nu permitea critici, luări de poziție partinitoare, implicări în chestiuni prea concrete. Mi se părea nepotrivit să aduc, în carte, numele unor oameni pe care-i întâlneam, grație noii mele identități. Uneori, destin înseamnă decență.

Știam că poziția mea avea o anume ambiguitate. Totodată, știam că ambiguitatea nu trebuia ignorată, dar nici subliniată. De aceea, am hotărât să nu mai apar pe scenă, în România. Începusem să îmi pun întrebarea dacă mai pot să apar pe scenă, în general. Nu, nu mă împiedica nimeni. Dar era o contradicție greu de dus în spate. Arta actorului este o îndeletnicire a lepădării de sine, a indiscreției măsurate. Menirea mea era, acum, de a mă supune unei alte sume de principii, unui simbol statal, unei expresii a Națiunii ce face parte din viața oamenilor în asemenea măsură, încât mulți cred că le aparține personal.

De multe ori contestatarii vehemenți ai Regelui Mihai și vajnicii lui apărători se comportau public ca și cum existența Suveranului ar fi fost o chestiune care-i privea personal. Dacă a încerca să simți cu creierul este derapant, a gândi cu măruntaiele este indecent.

Unde ar fi trebuit să mă opresc cu concretețea considerațiilor despre lume (așa cum mi se deschidea mie), nu știam. Dar, indiferent care era riscul, m-am simțit obligat să relatez, fiindcă știam că nu e o chestiune care mă privește numai pe mine și fiindcă făcea parte din datoria mea.

Numai că lucrurile nu s-au oprit nici aici, iar anii care au urmat s-au dovedit mai bogați decât o minte a anului 1996 și-ar fi putut imagina.

Nu, 1 ianuarie 2000 nu a blocat computerele lumii, dar la 11 septembrie 2001 au căzut două din cele mai mari simboluri ale umanității. America a fost lovită, lumea nu a mai fost așa cum fusese, iar România primea, în al treilea mileniu, o șansă egală cu cea avută în 1918.

Regele și Regina se întorceau, în ziua de 18 mai 2001, la Palatul Elisabeta, la locul de unde tatăl soției mele plecase în după-amiaza de 30 decembrie 1947, după audiența pe care, cu bună-credință, le-a acordat-o lui Petru Groza și lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, care ceruseră să fie primiți de Suveran pentru a discuta o chestiune de familie.

Începând cu anul 2001, Regele Mihai și-a reinstalat biroul în aceeași încăpere din palatul construit de mătușa Majestății Sale, Elisabeta, Regină a Greciei și Princesă a României. Parlamentul a votat o lege prin care i se puneau la dispoziție, ca fost șef de Stat, o reședință oficială, o structură administrativă și una de protecție, noutăți ce au făcut să curgă multă cerneală în anul 2001. Au urmat vizitele din anul 2002 ale Majestății Sale pentru NATO, iar eu am putut urma cursurile celei mai înalte școli românești politico-militare, am devenit ofițer (r) în armata română și am primit numirea oficială de Reprezentant special al guvernului pentru integrare, cooperare și dezvoltare durabilă. Peste încă trei ani, în iunie 2005, după participarea la trei cursuri/programe militare (România, Germania și SUA), am fost chemat în activitate în rândul ofițerilor Armatei României, cu gradul de colonel, și am înnoadat, după o pauză de șaiszeci și opt de ani, tradiția ca membrii Casei Regale să îmbrace uniforma armatei țării. Despre toate acestea am scris, la vremea lor, în alte volume⁵.

În ultima parte a celor *Trei poduri peste lume*, arta nu mai apare aproape deloc, în timp ce considerațiile politice, economice, militare, diplomatice apar din ce în ce mai mult.

În ultimii ani, am constatat adesea că viața oferă mai multe surprize decât arta sau imaginația. De aceea, nu am deloc nostalgia celor

⁵ Cartea de față cuprinde anii 1982-2003. Despre experiența publică a anilor 2003 până în prezent, Principele Radu a scris în volumele de la Editura Polirom: *Europa din noi* (2005), *Biblioteca în flăcări* (2007), *Altfel* (2009) și *Provizoratul istoric* (2010).